

Ajda Smrekar, Bernarda Čuk, Tanja Česenovec, Tanja Dimitrievska, Mirjam Korbar Žlajpah, Karin Komljanec

Laura Brataševac

MODROST IN UPOR V BESEDILU SIMONE SEMENIČ *SEDEM KUCHARIC, ŠTIRJE SOLDATI IN TRI SOFIJE*

Dramsko besedilo Simone Semenič *sedem kuharic, štirje soldati in tri sofije* ubeseduje nesmiselno vojn, zavrača konformizem in vso neživiljenjsko birokracijo, obenem pa neposredno potiska v ospredje dojemanje žensk ali celo vseh marginalnih skupin v družbi. Avtorica se na eni strani ukvarja s tradicionalnim in v (patriarhalni) družbi sprejemljivim modelom ženskosti, na drugi pa s kruto usodo številnih posameznic, ki so ta model zavračale in izstopile iz njega. Konformistično miselnost družbe predstavlja sedem kuharic, ki ob opravljanju povsem vsakdanjih ženskih opravil v stilu trač zgodbic komentirajo smrtno obsodbo izbranih intelektualk, revolucionark, aktivistk oziroma tako imenovanih upornic in »terroristk«. Te upodabljajo tri Sofije, in sicer Sophia Magdalena Scholl, Sofija Lvovna Perovskajeva in Marie-Sophie Germain. Zagotovo ni zgolj naključje, da nosijo glavni ženski liki, tako kot v avtoričini igri *medtem ko skoraj rečem še ali prilika o vladarju in modrosti* (2011), tudi v tem besedilu ime Sofija – ime, ki »izhaja iz grške besede *sofia*, modrost, in goduje 15. maja«, kot pomen imena v tekstu predstavi tudi avtorica sama. Kot zanimivost ni odveč dodati, da je v ljudski pripovedi sveta Zofija upodobljena kot mučenka, včasih z mečem, s palmo in knjigo v roki; na nekaterih upodobitvah ima ob sebi butaro, korito in kol, kar naj bi bilo povezano z njenim obglavljenjem.

Iz besedila je razvidno, da so bile vse tri Sofije družbeno aktivne, stremele so k nenehnemu izobraževanju, izpopolnjevanju in ustvarjanju boljše prihodnosti. Živiljenjsko pot so si radikalno utirale z lastno modrostjo. A ker je družba v tem videla grožnjo obstoječemu sistemu, jih je bilo treba zatreti. Potemtakem se zdi, da je izbor njihovih imen povsem na mestu. »Zgledni predstavniki družbe« (kuharice in soldati) utemeljujejo usmrtitev »prevratnic« z globalnim spolnim stereotipom, s katerim se v svojem prispevku ukvarja slovenska literarna zgodovinarica Alojzija Zupan Sosič (2007: 188), »moški je glava, ženska srce«: moški je družbeno aktivni izobraženec in ženska pasivna, subjektivna in emocionalna varuhinja domačega okolja. A ironični komentarji sedmih kuharic izzovejo pri bralcu/gledalcu ravno nasprotno dojetje besedila. Izpostavijo avtoričino nasprotovanje miselnosti, da je

treba žensko izobraženost, revolucionarnost in aktivnost potisniti v ozadje in jo na vsakršen način zatreti. Avtorica se upira negativnemu odnosu do žensk, ki stremijo k višjim ciljem – takim, ki kot tretja Sofija berejo na skrivaj, ponoči ob soju sveč –, in izpostavi absurdnost ideje »da so dekleta, ki preveč berejo, ki preveč vejo, nagnjena k duševnim boleznim oziroma jih znanje na nepojasnljiv način porine v blaznost«.

Družbena aktivnost in angažiranost sta torej vzrok, zakaj so vse tri Sofije utišane, odstranjene in postavljene nazaj v položaj nevidnega družbenega subjekta, kar kuharice opravičijo z mislijo: »bog že poskrbi, da je prav [...] že tako mlada, si mislite, tako mlada se je začela pečati s prevratniškimi skupinami [...] kdor se med otrobe pomeša, ga prašiči požro«. To se zgodi s posameznicami, ki so se odrekle »dostojanstvu, ki pritiče ponosni ženski«, ženski, »ki ne ve, kje ji je mesto«.

Tu je smiselno dodati mnenje Zdenke Kristan, teoretičarke s področja feminizma in študij spolov, ki pravi, da pomeni največjo grožnjo družbi prav nekontrolirani ženski vstop v družbo. Ženska bi si lahko začela prilaščati tipične moške funkcije: oblast, avtoriteto in možnost svobodne izbire, s čimer bi moškega postavila v odvisni in podrejeni položaj, s tovrstnim delovanjem pa bi oba zavrgla spolu predpisani »naravni« vlogi. Zato jo je treba odstraniti s tega položaja in jo vrniti v pozicijo, ki ji je predpisana. V besedilu Simone Semenič so v vlogo »čistilcev družbe« postavljeni moški, štirje soldati, ki racionalno in skrbno izvršujejo svojo nalogo. »Prelepi mladci v uniformah, [...] lepi kot slika«, s konformističnim delovanjem v družbi predstavljajo nasprotje upornim ter »čisto pritegnjenim baburam« in »noricam«. Četudi se eden od soldatov emocionalno odziva na obsojene Sofije, se ni zmožen upreti nehumanemu družbenemu sistemu. Edini korak, ki ga naredi, je upor nesmiselni birokraciji. Vendar se ostali soldati s tem ne strinjajo, saj ženska, ki opravlja moške družbene funkcije, ne more biti opredeljena kot ženska, temveč je predstavljena kot nekakšen hibrid – pošast, ki vzbuja grozo in odpor (Kristan 2005: 47). Prav zaradi ujetosti med tradicionalno predpisana modela moškosti in ženskosti poveže družba – kuharice – izstop vseh treh Sofij iz omenjenih kalupov tudi z nezmožnostjo biološkega materinjenja. Označi jih kot »suho vejo družbe«, ki zaradi želje po znanju in spremembah niso mogle uresničiti »svoje poslanstva«. Ženska se namreč »mora poročiti, ženska mora roditi, [...] bože mili, saj za to smo tukaj«. Ženska-upornica, ki je izstopila iz »naravno« predpisanih vlog, skuša z vstopom na področje znanosti, intelekta in aktivnega položaja v družbi, ki je sprejemljiv le za moškega, maskulinizirati žensko vlogo. To pa vodi v poženščenje modela moškosti, zato ostaja takšna ženska znotraj patriarhalne miselnosti nesprejemljiva (Kristan 2005: 53).

V dramskem besedilu Simone Semenič te družbene ideje ne ubesedujejo moški, torej soldati, kot bi pričakovali, temveč kuharice – tiste, ki so pasivno sprejele svoj položaj v družbi. Le-te se sicer zavedajo prepada med socialnimi razredi, ker pripravljajo voditeljem družbe za »kosilo od unih tam gor telečja rebrca«, medtem ko se morajo tisti na nižjih položajih zadovoljiti s »krompirjem«, vendar se temu niso pripravljene upreti. Na podlagi tega lahko govorimo o črednem nagonu, ki ni nič drugega kot pristajanje na družbeno konvencijo in

spolne vloge, ki ukalupljajo posameznika. Brezpogojni konformizem je oslepil tako kuharice kot soldate, da ne morejo začutiti stiske bližnjega in mu z občutkom za tisto, kar je prav, humano in ljubeče, pomagati, ker bi morali zato izstopiti iz navidezno urejene in postrojene vrste. Namesto tega se vsi ozirajo v svojo smer, stran od »prevratnikov«, kar avtorica v svojem delu večkrat problemsko izpostavi v liku »ta zamišljene«, ki ostalim kuharicam ne sledi, »ko bi jim morala slediti, nikoli ne sledi«, temveč obsoja človekovo brezbriznost in njegovo slepo sledenje večini.

Sofije poleg svoje usode pred bralca/gledalca postavljajo tudi nesmiselnost in nehumanost prekomplicirane birokracije, ki kroji posameznikovo usodo. Na ta družbeni problem se avtorica odzove z ironijo:

saj je imela možnost dati vlogo za to, da je obglavljena brez preveze, saj zakon dopušča to možnost, saj ima vsak to možnost, ampak pač ni dala vloge in zdaj je sama kriva [...] po sedmem paragrafu zakona o obglavljanju izdajalcev domovine ima vsak obsojenec najkasneje tri dni pred izvršitvijo kazni možnost dati vlogo na pristojno sodišče glede tega, če bi bil obglavljen s prevezo ali brez [...] zakonodajalci so do zadnje črke upoštevali človekove pravice, to je res eden najboljših zakonov pri nas, napreden in demokratičen.

V besedilo je vpet boj z večnim izpolnjevanjem prijav, zahtev, prošenj in časovno določen rok za oddajo dokumentacije, ki upravlja s posameznikovim življenjem v tolikšni meri, da diktira celo način njegove smrti. Posameznik je soočen s številčnim označevanjem in razčlovečenjem ljudi, ki so se znašli v stroju družbe, čemur se upira že omenjena kuharica – »ta zamišljena«. Lahko jo dojemamo kot vest, moralo zahojene družbe, ta pa je ne sprejema, temveč jo dojemamo kot neracionalno in nepotrebno. A omenjeni dramski lik se vseeno obrača h konformistični večini, k zatiralcem izstopajočih iz družbenih kalupov, k posamezniku, k bralcu/gledalcu. Poziva ga k razmišljanju z lastno glavo in k upor:

in ti?

ti boš kar tiho?

ne boš nič več rekel?

nič pokomentiral?

se boš naredil, da se nič od tega ne odvija pred tvojimi očmi?

ej, me slišiš?

poglej me [...]

skupaj s tretjim privlečeš kovček mimo mene

čisto blizu si, lahko bi samo stegnila roko

samo roko stegnem in lahko se te dotaknem

me vidiš, me zdaj vidiš?

Avtorica na eni strani ubeseduje večne teme položaja posameznika, predvsem žensk in ostalih marginalnih skupin v družbi, na drugi strani pa svojo obsodbo zbirokratiziranih družbenih sistemov preko igre pretiravanja,

absurda in ironije. To se med drugim kaže tudi v odgovoru kuharic, ko se »ta jeznorita« spršašuje, ali imajo kakršne koli pravice – kar odpira vprašanje o pravicah žensk, pa tudi o pravicah srednjega in nižjega socialnega razreda:

pravice, je rekla

kakšne pravice, lepo te prosim

nehaj s temi svojimi puntarskimi idejami

pravice, je rekla

[...] malo se pa le zadrži, da se tudi tebi glava čez cajt ne zakotali v tisto košaro

Avtorica na ta način ustvarja distanco do teksta in do igre same, obenem pa še bolj izpostavi srž problema.

To doseže tudi z neobičajno dramsko formo, saj v svoje besedilo ne vključuje didaskalij – te so vpete kar v govor dramskih oseb, kar odpira vprašanje o (aktivni) odrski postavitvi tega besedila. Kljub tovrstnemu načinu pisanja, ki daje večjo težo besedi kot uprizarjanju dogajanja na odru, je besedilo živo in dinamično, bralca/gledalca pa poziva k razmišljanju, samorefleksiji in aktivnemu dojetanju družbe.

Literatura

Kristan, Zdenka, 2005: *Materinski mit: kultura, psihoanaliza, spolna razlika*. Ljubljana: Delta.

Semenič, Simona, 2014: *sedem kuharic, štirje soldati in tri sofije*. Ljubljana: MGL.

Zupan Sosič, Alojzija, 2007: Spolni stereotipi in sodobni slovenski roman. *Primerjalna književnost*. Letn. 30, št. 1, str. 109–120.

